Jaarverslag 2021

Nominatiedossier Werelderfgoed UNESCO

Koninklijk
Eise Eisinga
PLANETARIUM

1. Inleiding

Ook in het tweede coronajaar heeft het Planetarium flink te lijden gehad onder de maatregelen. De eerste zes maanden van het jaar was het Planetarium gesloten, en ook aan het eind van het jaar ging de deur weer op slot.
Door deze lange sluitingsperiode zijn er in 2021 nog minder bezoekers geteld dan in het eerste jaar van de coronacrisis.
Er zijn door bestuur en directie voldoende maatregelen genomen om de continuïteit te waarborgen.

Franeker, mei 2022

Stichting Koninklijk Eise Eisinga Planetarium

mr. Th. Koelma, voorzitter
drs. J.A. de Boer, secretaris
A.C.M. Warmenhoven, directeur

2. Belangstelling in 2021

Bezoekersaantallen

Als gevolg van de maatregelen rond het Coronavirus is het aantal bezoekers fors teruggelopen.

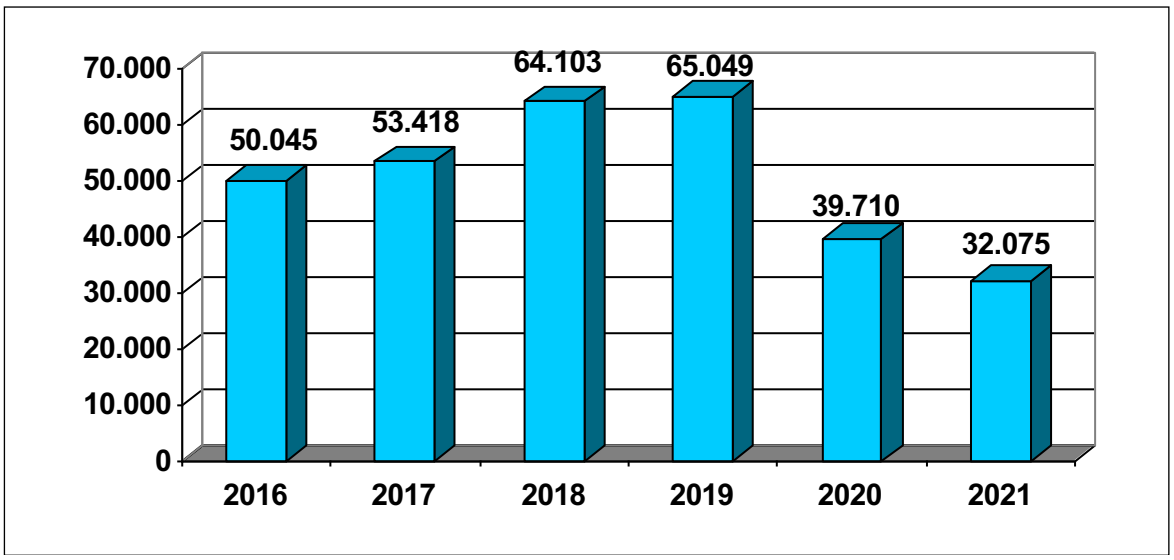

Verkoop artikelen

De omzet per bezoeker is € 1,70, dit is hoger dan in 2020 met € 1,59 per bezoeker.

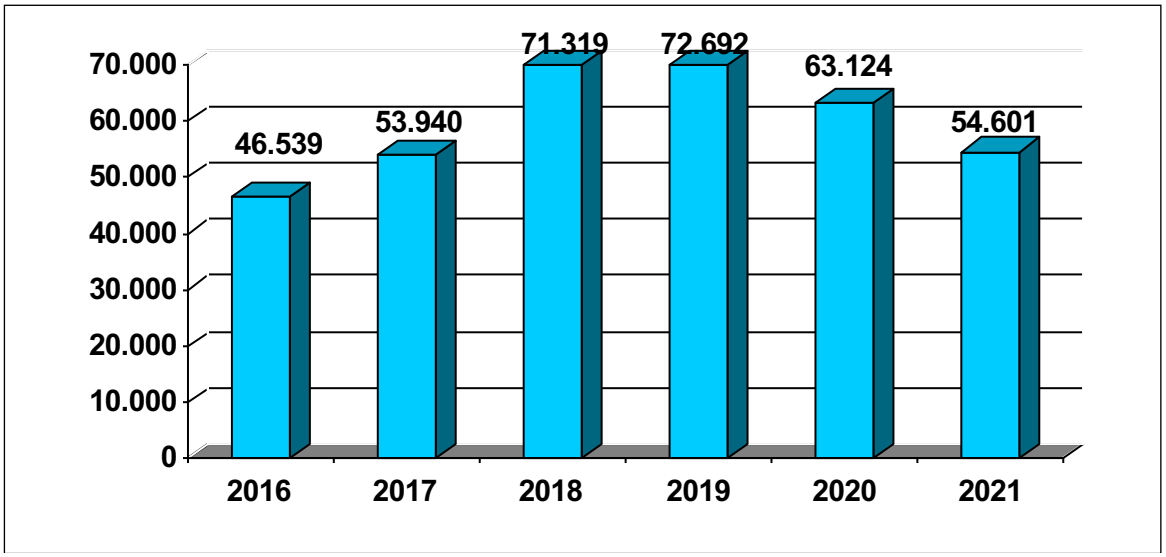

3. Aanpak corona

De maatregelen die in het eerste coronajaar werden genomen, konden in 2021 worden voortgezet.

4. Bijzondere activiteiten

Tentoonstellingen

Vanwege de onzekerheid over de openstelling voor bezoekers is er in 2021 geen tijd en geld geïnvesteerd in een nieuwe tijdelijke tentoonstelling. De bruiklenen van de expositie ‘Eise Eisinga en de Griekse Hemelkunde’ zijn teruggegaan naar de eigenaren. De tekstpanelen met de verhalen bij de expositie zijn nog wel voor de bezoekers te lezen.

Educatieve activiteiten

De coronacrisis had opnieuw veel invloed op de schoolbezoeken. Er werd veel minder geboekt, en van de geplande bezoeken zijn er veel afgezegd vanwege de coronamaatregelen of ziekte op de scholen. Uiteindelijk hebben we 663 leerlingen uit het basis- en voortgezet onderwijs mogen ontvangen. Bij de afzeggingen ging het in totaal om 498 leerlingen. De virtuele tour die in 2020 is ontwikkeld bood nog wat uitkomst. In totaal zijn er 27 aanvragen hiervoor geweest: voornamelijk uit Friesland, maar ook uit Kerkrade, Den Haag en Amstelveen.
De app voor het Speciaal Basisonderwijs (SBO) kon door de coronaperikelen nog altijd niet gelanceerd worden. Ook veel gebruikelijke activiteiten, zoals ‘Help Pake en Beppe de vakantie door’, konden door de coronamaatregelen niet doorgaan.
Tijdens de Maand van de Geschiedenis konden er wel extra activiteiten voor kinderen worden opgezet, dit in samenwerking met het Fries Landbouwmuseum. Onder de titel ‘Aan het werk in de ruimte! – Van aardappel tot astrofood’ werd in samenwerking met Theater De Koornbeurs een kinderlezing georganiseerd over landbouw op Mars en de maan door Wieger Wamelink (Wageningen University). De Leeuwarder Courant besteedde er na afloop ruim aandacht aan.
Vanuit het Canonnetwerk kwam het initiatief om samen met Teylers Museum en Museum Boerhaave een online les te maken voor het Voortgezet Onderwijs. Dit als pilot en voorbeeld voor andere instellingen in het Canonnetwerk hoe je samen lessen kunt ontwerpen en aanbieden. De les is inmiddels deel van het online platform LessonUp.
De ontwikkeling van educatieve opdrachten bij de VR-tour kreeg een impuls door stagiaires van de opleiding Multimedia en Design van NHL/Stenden. Twee teams hebben hiervoor opdrachten ontworpen en documenten aangeleverd waarmee wij dit door kunnen ontwikkelen.
Zo werd 2021 toch nog een vruchtbaar jaar. Maar we zien vooral uit naar een jaar waarin we alle scholen weer gewoon kunnen ontvangen.

Andere activiteiten

- *Nacht van de Nacht*

Tijdens deze editie van de jaarlijkse Nacht van de Nacht, op zaterdag 30 oktober, is er een aantrekkelijk programma opgesteld in samenwerking met Seewyn Kunsteducatie, Museum Martena en Theater de Koornbeurs. Zo waren er in Franeker, Dronrijp en Zwarte Haan muziekoptredens, een nachtwandeling naar de Waddenzee, een uitleg over de sterrenhemel en een blinddoektour door Museum Martena.
In het Planetarium zijn 34 bezoekers ontvangen.

- *Biografie De Hemelbouwer*

Vrijdagmiddag 15 oktober is het eerste exemplaar van de biografie over Eise Eisinga overhandigd aan Nobelprijswinnaar Ben Feringa.
De biografie 'De Hemelbouwer' is geschreven door historicus Arjen Dijkstra, die in opdracht van het Eisinga Planetarium jarenlang onderzoek heeft gedaan naar Eise Eisinga en zijn tijd. Dit onderzoek werd verricht vanwege de kandidatuur van het Planetarium voor de Werelderfgoedlijst van de UNESCO.
Arjen Dijkstra vertelt een prachtig nieuw verhaal over het leven van Eise Eisinga en het ontstaan van het beroemde Planetarium. Via tientallen, voorheen onbekende bronnen, geeft hij een verrassend beeld van de bouwer van het Planetarium.

- *Verhalenavond*

Op vrijdagavond 26 november vond in Fryslan de Verhalenavond 'Taal van mijn hart' plaats. En waar gaat in het Eisinga Planetarium het hart anders naar uit dan naar de sterren?
Twee vertellers namen de gasten mee naar de verhalen achter die ontelbare lichtjes aan de hemel.
Thomas Schuyl vertelde de mythe van Perseus, een verhaal over heldenmoed waarin maar liefst zes sterrenbeelden voorbijkomen. Sterrenbeelden die in het najaar aan de hemel te zien zijn. Frank Belt vertelde het verhaal achter de sterrenbeelden Grote Beer en Kleine Beer.
Een toelichting op de nachtelijke hemel werd verzorgd door Adrie Warmenhoven.
De 31 deelnemers waren enthousiast over het programma.

- *Geannuleerd…..*

Een groot aantal activiteiten, zoals de Landelijke Sterrenkijkdagen en Help Pake & Beppe de vakantie door, zijn vanwege de Coronamaatregelen geschrapt van het programma.

5. Werelderfgoed

In 2021 zijn de laatste stappen gezet om het Werelderfgoeddossier gereed te maken voor de voordracht bij de UNESCO.
In het begin van het jaar werd het nominatieteam uitgebreid met de werelderfgoeddeskundige Nicholas Clarke en de ICOMOS-adviseurs Charlotte van Emstede en Carol Westrik. Aan een aantal belangrijke onderwerpen uit het dossier werd in meerdere workshops extra aandacht besteed om zo tot een kansrijk dossier te komen.

Ondertussen werd het illustratietraject verder afgerond en de vertaling en de vormgeving opgestart. Burgemeester en Wethouders van de gemeente Waadhoeke en Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslan werden door projectleider Hildebrand de Boer en Adrie Warmenhoven bijgepraat over de laatste stand van zaken, en vervolgens werd op 10 december het dossier officieel vastgesteld door de ministerraad en besloten om het dossier bij de UNESCO in te dienen.
Minister Van Engelshoven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: ‘Een inschrijving op de werelderfgoedlijst is een wereldwijde erkenning van de bijzondere waarde van dit planetarium. Met ook een positieve invloed op de bekendheid van de historische binnenstad van Franeker en de regio Friesland. Het Planetarium is een iconisch instrument dat de astronomie letterlijk dichter bij de mens heeft gebracht.’
Het besluit heeft tot veel landelijke publiciteit geleid.

Volgens verwachting wordt het dossier in januari 2022 aan de UNESCO in Parijs overhandigd, waarna in de zomer van 2023 het besluit wordt verwacht of het Planetarium wordt bijgeschreven op de UNESCO Werelderfgoedlijst.

6. Diversen

Op 14 december werd in Theater De Koornbeurs de Wereldpremière van ‘Seeing Stars’ gepresenteerd. Met dit nieuwste project van Studio Daan Roosegaarde wordt het effect van lichtvervuiling op de zichtbaarheid van de sterrenhemel op een bijzondere manier in beeld gebracht. De opnamen hiervoor zijn in het voorjaar gemaakt. Aan bewoners werd gevraagd alle lichten te doven en exact om middernacht werd de hoofdschakelaar van de stadsverlichting omgedraaid. Door de plots invallende duisternis werd de ongerepte sterrenhemel boven Franeker zichtbaar.

7. Samenwerking

- *Combikaarten musea Franeker*

Om het bezoek aan Franeker extra aantrekkelijk te maken bieden drie culturele instellingen in de stad een combikaartje aan.
Het afgelopen jaar hebben 1239 bezoekers een combikaartje met Museum Martena gekocht, terwijl 41 bezoekers een ticket met het Kaatsmuseum aanschaften.

- *Samenwerking met Museum Martena*

Het plan voor samenwerking is vlak voor de zomervakantie definitief vastgesteld door de provincie. Beide instellingen hebben reeds een lange geschiedenis van samenwerking met elkaar op velerlei vlakken. De toekenning van de subsidie zal deze samenwerking alleen maar bestendigen en versterken. Er vindt regelmatig overleg plaats tussen Museum Martena en het Planetarium om de plannen uit het samenwerkingsdocument verder uit te werken.

8. Uitbreiding formatie

Met ingang van 1 december zijn Marjan Brouwer en Hester Hazenberg als conservator aangesteld. Zij volgen Sieger Vreeling op die deels gedetacheerd was bij het Universiteitsmuseum In Groningen. Hij heeft ervoor gekozen zijn loopbaan daar verder voort te zetten. Marjan en Hester vullen samen de vrijgevallen functie in.
Hester Hazenberg heeft een master Kunst- en Cultuurgeschiedenis behaald bij de Rijksuniversiteit Groningen. Daarna heeft zij in diverse musea gewerkt. Ook is zij als curator betrokken bij het Media Art Festival en LUNA.
Marjan Brouwer is historicus van de Vroegmoderne Tijd (circa 1500-1800). Ze heeft tien jaar lesgegeven bij de Rijksuniversiteit Groningen en daarnaast in verschillende musea gewerkt. Sinds 2006 is ze met veel plezier conservator bij Museum Martena.
Eerder maakte zij samen met het Planetarium de expositie ‘Eisinga onder professoren’. Met Marjan wordt ook de binding met Museum Martena verder versterkt.

Dankzij provinciale en aanvullende gemeentelijke subsidie kon het team verder worden uitgebreid.
Ariska Bonnema is voor twee dagen per week aangetrokken als museumeducator en Marieke Prins en Richard Riemersma worden als parttimekrachten ingezet bij de ontvangst van de bezoekers en de uitleg in de kamer.
Hiermee is de formatie op een niveau gebracht dat past bij de omvang en het aantal bezoekers van het Planetarium.

9. Publiciteit

Het Planetarium haalt jaarlijks veel publiciteit, zowel regionaal, landelijk als internationaal. In 2021 betrof het onder meer:

- April: vraag over Eisinga in RTL-4 quiz 'Ik weet er alles van'.
- Vanaf mei draaien er in de NS-treinen filmpjes over 6 topstukken uit de Nederlandse Canon. Het Planetarium wordt daarbij belicht.
- In mei aandacht voor het Planetarium in de Duitse reisgids 'Reise Know How Niederlande'.
- Er is een poppenserie in de planetariumkamer en de wolkammerij gedraaid, die in 2022 bij Omrop Fryslan wordt uitgezonden. Er was een speciale pop gemaakt, die Eise Eisinga voorstelt.
- Aandacht in boek 'Nederland heeft Alles' van Nicolette en Bas van Dam.
- 9 juni: in de rubriek 'Dagboek' in de Volkskrant aandacht voor het bezoek van Jacob van Lennep aan het Planetarium.
- Aandacht in boek 'Geschiedenis van Nederland in 27 plekken' Fontaine uitgeverij.
- Online artikel 'De Lage Landen' met Eisinga als monument tegen nepnieuws.
- Online artikel NOW 'Musea maken Nederland' interview met bestuurslid Jenny Schoute-Dirkx.
- Omrop Fryslân radio en tv i.v.m. het kleurenonderzoek in het Planetarium.
- Aandacht voor presentatie biografie over Eise Eisinga (Trouw, Leeuwarder Courant, Dagblad van het Noorden, NRC, Volkskrant, NPO-radio 1 Met het Oog op Morgen, VPRO's OVT etc.).
- Veel aandacht voor besluit ministerraad (Radio NPO-1 nieuws, live Radio-1 journaal uit Planetarium met interview, NPO-2 tv Nieuwsuur, Omrop Fryslân, regionale media, landelijke social media enz).

10. Donateurs

In memoriam

Kort nadat penningmeester Johan Dijkstra en voorzitter Ab Schoute eind vorig jaar hun functie hadden overgedragen, zijn beiden na een langdurig ziekbed overleden.
Johan en Ab hebben ieder meer dan twintig jaar een belangrijke bestuurlijke rol gespeeld bij de Vrienden van het Planetarium.
Ook op deze plaats spreken wij grote dank uit voor alles wat zij voor het Planetarium hebben betekend.

Nieuwe bestuursleden

Het bestuur van de Vrienden heeft een nieuwe invulling gekregen met voorzitter Bert Meijering en penningmeester Wieger Broersma. Bert speelt al jaren een actieve rol binnen de gemeente en brengt een groot netwerk met zich mee. Wieger heeft als voormalig accountmanager van de Friesland Bank de juiste financiële achtergrond. Jenny Schoute-Dirkx blijft in functie.

Tijdens de afgelopen Vriendendag gaf historicus Arjen Dijkstra een toelichting op zijn zojuist verschenen biografie over Eise Eisinga. In deze biografie wordt een nieuw en compleet verhaal over Eise Eisinga en zijn Planetarium verteld.
Ook was er een presentatie van 3D-ontwerper Paul Becx. Hij heeft een werkend, fotorealistisch 3D-model gemaakt van het Planetarium. Dit model maakt het mogelijk om elke functie van het complexe raderwerk van Eisinga van dichtbij en vanuit elke willekeurige plek te bekijken. Je kunt als het ware meebewegen met een van de vele tandwielen. Het toont het raderwerk op een manier die tot voor kort onmogelijk was. En geen enkel onderdeel of spijker ontbreekt! Dit model zal gebruikt gaan worden om de bezoekers aan het Planetarium nog beter de werking van het ingewikkelde raderwerk duidelijk te maken.

11. Plannen voor 2022

Diverse plannen voor het komende jaar zijn door het bestuur goedgekeurd en van een financiële onderbouwing voorzien.

- *Expeditie Next*

Op vrijdag 6 mei 2022 vindt in Franeker Expeditie Next plaats, een groot landelijk wetenschapsfestival, waar naar verwachting duizenden kinderen en ouders op af komen. In het Planetarium wordt uitleg gegeven in de planetariumkamer, en worden er workshops verzorgd in de filmzaal. Samen met Museum Martena en Einfach wordt een digitale escaperoom ontwikkeld die in de week voor Expeditie Next gepresenteerd zal worden.

- *Aanpassing exposities*

De diverse exposities, die na de uitbreiding met het tweede pand zijn gerealiseerd behoeven een aanpassing. Ook omdat met de toevoeging van het derde pand in 2016 de looprichting is veranderd. In de winterperiode van 2022-2023 zullen de aanpassingen doorgevoerd worden.

12. De situatie van de gebouwen

- *Schilderwerk*

Op die plaatsen waar het nodig was is klein onderhoud verricht aan het pand. Het gaat dan vooral om schilderwerkzaamheden.

- *Planetarium*

Het raderwerk van het Planetarium heeft zijn jaarlijkse onderhoudsbeurt gehad, waarbij het hele raderwerk is schoongemaakt en in de was is gezet.
Daarnaast zijn de contactpunten van de draaiende delen gecontroleerd en waar nodig gesmeerd. Dit laatste wordt gedaan door uurwerkmaker Jacob ten Hoeve, samen met de directeur/conservator.

13. De personele situatie

Medewerkers in 2021

Dhr. F. Belt
Mw. A. Bonnema (museumeducator)
Mw. M. Brouwer (conservator) vanaf 1 december
Mw. H. Hazenberg (conservator) vanaf 1 december
Mw. F. de Jong
Mw. M. Meijer
Mw. M. Noordermeer
Mw. R. Polet
Mw. M. Prins
Dhr. R. Riemersma
Mw. H. Stofbergen
Dhr. S. Vreeling (conservator) tot 1 december
Mw. S. Wolters
Mw. L. Zwaag
Dhr. A. Warmenhoven (directeur/conservator)

Adrie Warmenhoven vervult een aantal, onbezoldigde, bestuursfuncties:

- Secretaris bestuur Museumfederatie Fryslân
- Bestuurslid Wassenbergh-Clarijs-Fontein Stichting
- Bestuurslid Stichting Erfgoed & Publiek
- Secretaris Theatergroep Unieke Zaken

Samenstelling stichtingbestuur in 2021

Dhr. mr. Th. Koelma (voorzitter)
Dhr. drs. J.A. de Boer (secretaris)
Dhr. mr. H.J. Kuipers (penningmeester)
Mw. J.M.J. Schoute-Dirkx
Dhr. E.W. Echternach

14. Organisatie

Sinds 2001 is het Koninklijk Eise Eisinga Planetarium als stichting ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 01094582.
De doelstelling van het Planetarium, zoals vastgelegd in de statuten, is:

- De exploitatie van het Koninklijk Eise Eisinga Planetarium, gevestigd te Franeker.
- Het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.